

Οι σταυρεπίστεγοι ναοί στη βυζαντινή αρχιτεκτονική

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

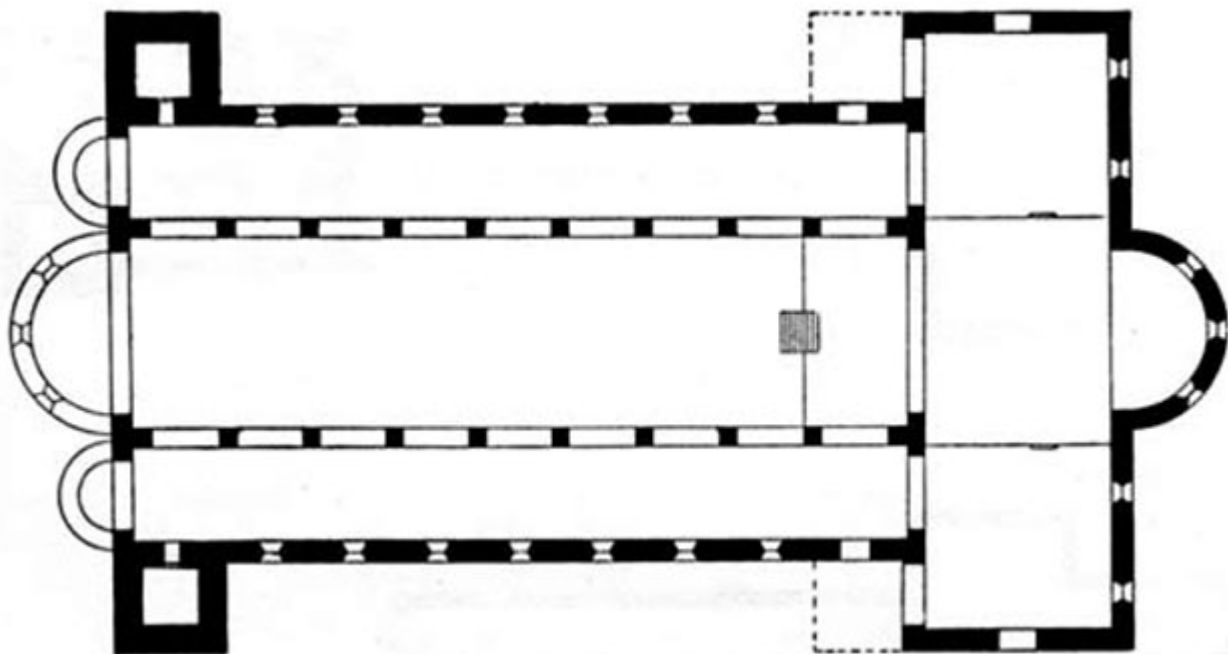
Ο τύπος των σταυρεπίστεγων ναών έχει απασχολήσει την έρευνα ήδη από τις πρώτες συνθετικές μελέτες της βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Ο G. Millet αξιοποιώντας υλικό του Γ. Λαμπάκη, ο οποίος είχε εισηγηθεί τον όρο «σταυρεπίστεγος», καθώς και του G. Gerola, επεσήμανε την ιδιαιτερότητα του τύπου στην θεμελιώδη για την βυζαντινή αρχιτεκτονική μελέτη του.

Προεκτείνοντας μάλιστα τις απόψεις του για την ανατολική προέλευση των θολοσκεπών βασιλικών, εισηγήθηκε την θεωρία περί καταγωγής του τύπου από τη Μεσοποταμία. Πέρα από μια πρόσκαιρη απήχηση η θεωρία αυτή σύντομα εγκαταλείφθηκε και η έρευνα στράφηκε σε άλλες κατευθύνσεις. Ο Α. Ορλάνδος στο βασικό για την έρευνα του τύπου άρθρο του «Οι σταυρεπίστεγοι ναοί της Ελλάδος», διατύπωσε την άποψη ότι πρόκειται για μια αυτόχθονη δημιουργία της βυζαντινής ναοδομίας.

Παράλληλα, στην ίδια μελέτη, έθεσε τις βάσεις μιας τυπολογικής ταξινόμησης των παραλλαγών του τύπου, κατατάσσοντας τους μέχρι τότε γνωστούς σταυρεπίστεγους ναούς σε τρεις βασικές κατηγορίες. Αν και μετά την επισήμανση νέων παραλλαγών έγιναν κάποιες προσθήκες, η ταξινόμηση του Ορλάνδου, παρά τις όποιες ελλείψεις της, παρέμεινε καθολικά αποδεκτή.

Η χρονική συγκυρία της εμφάνισης του τύπου, αλλά και η διάδοσή του σε φραγκοκρατούμενες και βενετοκρατούμενες περιοχές, έφεραν αναπόφευκτα στο επίκεντρο της έρευνας το ζήτημα της πιθανής προέλευσής του από τη Δύση. Οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, αναζητώντας τα πρωτότυπα κυρίως στην Ιταλία, επικαλούνται παραδείγματα τα οποία, ενώ τυπολογικά διαθέτουν τα βασικά χαρακτηριστικά του τύπου, απέχουν πολύ από τις αναλογίες και το γενικότερο ύφος των βυζαντινών σταυρεπίστεγων ναών.

Ανεξάρτητα από το ζήτημα των έξωθεν επιδράσεων, αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι, ανάμεσα στον απλό μονόχωρο καμαροσκεπή και τον τρουλαίο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό, διαμορφώθηκε ένας νέος ναοδομικός τύπος, ο οποίος ενσωματώθηκε στα αισθητικά και κατασκευαστικά δεδομένα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Επίσης, έγκαιρα είχε παρατηρηθεί ότι τα βασικά κατασκευαστικά και μορφολογικά δεδομένα του τύπου ήταν ήδη γνωστά στη βυζαντινή ναοδομία, πέρα από κάθε υπόνοια εξωτερικής επιρροής, σε τριμερείς νάρθηκες σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών με σταυρεπίστεγη κάλυψη.

Τέλος, αξιοπρόσεκτη είναι και η άποψη ότι παλαιοχριστιανικές βασιλικές με υπερυψωμένο εγκάρσιο κλίτος, επέδρασαν ενδεχομένως αποφασιστικά στην διαμόρφωση των τρίκλιτων σταυρεπίστεγων της Ηπείρου και πάντως πολύ περισσότερο από αντίστοιχα μνημεία της Ιταλίας.